

CỘNG HÒA XÃ HỘI CHỦ NGHĨA VIỆT NAM
Độc lập - Tự do – Hạnh phúc

LÝ LỊCH
LỄ CÚNG CẦU BÔNG Ở LÀNG RAU TRÀ QUẾ - XÃ CẨM HÀ

1. Tên gọi của lễ hội:

1.1. Tên thường gọi:

Lễ cúng Cầu Bông - Trà Quế

1.2. Tên gọi khác:

Lễ Cầu Bông - Trà Quế

2. Địa điểm diễn ra lễ hội:

Trà Quế là địa danh nổi tiếng về nghề trồng rau ở Hội An, nằm cách thành phố Hội An khoảng 2,5km về hướng Bắc và gắn liền với làng nghề truyền thống này là lễ cúng Cầu Bông.

Trước đây, lễ cúng Cầu Bông diễn ra tại Miếu Xóm của làng rau Trà Quế, sau đó do dân cư đông nên bà con tách ra cúng tại đình Phe Đông và đình Phe Tây. Sau năm 1975, các ngôi đình bị hư hại, bà con tổ chức cúng tại gia đình. Trong những năm gần đây lễ cúng Cầu Bông được tổ chức ngay tại làng rau Trà Quế, thuộc thôn Trà Quế, xã Cẩm Hà, thành phố Hội An.

3. Miêu tả về lễ hội:

3.1 Quá trình ra đời, tồn tại của lễ hội:

Mặc dù, chưa tìm thấy tư liệu văn tự nào liên quan đến quá trình hình thành của cộng đồng dân cư làng Trà Quế, nhưng qua tìm hiểu về một số tộc họ Mai, Nguyễn, Lê, Trần, Phạm,... đã đến đây lập cư, sinh sống, ngoài nghề chài lưới, họ còn khai hoang đất đai để sản xuất nông nghiệp. Rồi với sự tồn tại qua thời gian của giếng đá Trà Quế, một giếng nước đã có từ lâu đời và tương truyền rằng đó là giếng nước có nguồn gốc hoặc liên quan đến người Champa, như vậy có thể nói Trà Quế là vùng đất được hình thành khá sớm.

Theo ý kiến của người dân địa phương sống lâu năm tại đây, khi con sông nhỏ chảy qua thôn Trà Quế bị bồi lấp, kéo theo nghề chài lưới cũng dần thay thế bằng nghề nông. Với địa hình cùng thổ nhưỡng của vùng đất ven sông - biển nên từ lâu nghề trồng rau Trà Quế đã được hình thành, phát triển và trở thành một làng rau truyền thống duy nhất ở Hội An, là nơi cung cấp rau xanh chủ yếu cho địa bàn Hội An và một số vùng lân cận.

Gắn liền với nghề trồng rau của Trà Quế là lễ hội Cầu Bông. Theo một số bộ lão hiện còn sống ở Trà Quế cho biết, lễ hội Cầu Bông của cư dân Trà

Quế đã có từ lâu đời, tồn tại song song với quá trình khai hoang đất đai để sản xuất của cư dân địa phương.

Hàng năm, đến ngày mồng bảy tháng Giêng, dân làng tổ chức cúng Cầu Bông rất linh đình. Trước khi tập trung cúng chung tại xóm, hầu như nhà nào làm nông nghiệp cũng đều cúng cầu bông tại nhà, tuy nhiên, cũng có gia đình sau khi cúng ở làng xong về mới cúng tại gia đình, có gia đình buổi chiều đem lễ vật ra ngoài vườn để cúng đất đai. Mục đích của lễ cúng Cầu Bông nhằm cầu cho mưa thuận gió hoà, cầu cho rau xanh lá tốt, cây cối đơm bông kết quả và dân cư được an bình, thịnh vượng.

Đồng thời, ngày mồng bảy tháng Giêng là ngày khai hạ, sau khi lễ cúng Cầu Bông tại làng hoàn tất là lễ hạ nêu, lễ này là lễ báo hiệu kết thúc ba ngày tết bảy ngày xuân và bắt đầu lại công việc của năm mới.

3.2 Hình thức biểu hiện của lễ hội:

Theo người dân địa phương, trước đây, lễ cúng Cầu Bông được tổ chức tại đình Phe Đông và Phe Tây - Trà Quế, nhưng sau đó đình bị hư hại, theo lệ cũ, trong những năm gần đây, hàng năm vào ngày mồng 7 tháng Giêng, dân làng tổ chức lễ cúng Cầu Bông ngay tại khu đất trống giữa làng rau Trà Quế.

Để chuẩn bị cho lễ cúng chung của làng được chu đáo, ngay từ sáng sớm, mỗi gia đình làm nông nghiệp lo cúng Cầu Bông tại gia đình (*tuy nhiên, cũng có gia đình sau khi tổ chức cúng chung ở làng xong mới về nhà cúng cầu bông tại nhà riêng*) đến khoảng 7 giờ sáng, bà con cùng tập trung về địa điểm chung để tiến hành lễ cúng. Các lễ vật, phẩm vật được chuẩn bị ở nhà đem đến để cúng.

Lễ vật cúng gồm có: Mâm xôi màu hồng (*lấy màu bằng lá kim long*), con gà trống, hương đèn, hoa quả, trà rượu, vàng mã,... Xôi màu hồng tượng trưng cho sự may mắn, đoàn kết, được mùa. Đi kèm với con gà còn có dao tre cắm trên lưng gà, miếng huyết, bộ lòng, cặp giò gà để hai bên. Con gà ngoài ý nghĩa đại kiết, ở đây còn thể hiện sự gắn bó gần gũi với đời sống sản xuất của người nông dân, mỗi sáng nhờ tiếng gà gáy báo thức để mọi người dậy ra vườn mót rau đi bán, chăm bón rau,...

3.3. Quy trình lễ hội:

Sau khi mọi công tác chuẩn bị đã hoàn tất, bắt đầu tiến hành lễ cúng. Tham gia lễ cúng gồm có: Người xướng, chánh tế hay còn gọi là chủ tế (*là người cúng chính ở bàn thờ giữa, khán niệm*), tả hữu phân hiến (*hai người cúng ở bàn thờ hai bên*), học trò lễ (*là những người dâng rượu, dâng hương*), 02 người đánh chiêng trống, người đọc chúc văn và đội cổ nhạc.

Ông xướng là người điều hành nghi thức lễ tế, tất cả các hoạt động đều được thực hiện theo lời hô của ông xướng. Trước tiên, người xướng hô: chấp sự giả các tư kỳ sự (tức là các vị chấp sự chuẩn bị) → khởi chình cổ (đánh chiêng, trống) → nhạc sanh khởi nhạc (ban nhạc bắt đầu khởi nhạc) → quán tẩy sở (*chánh tế, tả hữu phân hiến đến nơi rửa tay*) → quán tẩy (*rửa tay*) → thuế cân (*lau tay*) → chánh tế tựu vị (*chánh tế vào vị trí*) - tả, hữu phân hiến tựu vị (*tả hữu phân hiến vào vị trí*) → củ soát lễ vật (*kiểm tra lễ vật*) → phần

huong (đốt hương) → hượng hương (thắp hương) → nghinh thần cúng bái (lạy nghinh thần) → hung bái, hưng bái, hưng bái, hưng bái (đứng lên - lạy) → hung, bình thân phục vị (bình thân, về vị trí cũ). Sau khi kết thúc phần hành nghi tế lễ, bắt đầu phần sơ hiến lễ: Người xướng tiếp tục hô: Nghệ tôn thần vị tiền (chánh tế, tả hữu phân hiến đến trước bàn thờ thần) → quy, giai quy (quỳ, phân hiến cùng quỳ) → chúc tửu (rót rượu) → phủ phục (lạy sát đất) → hung, bình thân phục vị (bình thân, về vị trí cũ) → nghệ độc chúc vị (vào vị trí độc văn) → nghinh chúc vị, bồng chúc văn (đón và bưng văn tế) → quy, giai quy (quỳ, phân hiến cùng quỳ) → chuyển chúc (chuyển văn tế) → độc chúc (đọc văn tế) → phủ phục (lạy sát đất) → hung bái, Hưng bái (đứng lên - lạy) → hung, bình thân phục vị (bình thân, về vị trí cũ).

Sau khi kết thúc phần sơ hiến lễ là phần á hiến lễ: Nghệ tôn thần vị tiền (đến trước bàn thờ thần) → quy, giai quy (quỳ, phân hiến cùng quỳ) → chúc tửu (rót rượu) → phủ phục (lạy sát đất) → hung, bình thân phục vị (bình thân, về vị trí cũ) → nghệ ẩm phước vị (đến nơi ẩm phước) → ẩm phước (uống ly rượu) → phủ phục (lạy sát đất) → hung bái, Hưng bái (đứng lên - lạy) → hung, bình thân bình thân (bình thân, về vị trí cũ) → chánh tế, tả hữu phân hiến xuất vị (chánh tế và tả hữu phân hiến lui hẳn ra ngoài) → bồng xã đồng tự bái (bà con trong làng vào lạy).

Và kết thúc lễ cúng là phần chung hiến lễ: Chánh tế, tả hữu phân hiến tự vị (chánh tế và phân hiến vào vị trí) → quy, giai quy (quỳ, phân hiến cùng quỳ) → chúc tửu (rót rượu) → phủ phục (lạy sát đất) → hung, bình thân, phục vị (bình thân, về vị trí cũ) → điêm trà (hiến trà) → từ thần cúng bái (lạy từ thần) → hung bái, hưng bái, hưng bái, hưng bái → hung, bình thân (bình thân) → phân chúc (đốt văn tế) → lễ tất (lễ hoàn thành).

Sau khi hoàn thành lễ cúng, đội gia gia lễ đem giấy tiền, vàng bạc ra phía trước đốt và rải gạo muối. Đặc biệt, ở lễ cúng Cầu Bông ở Trà Quế, sau lễ cúng có tục xem giò gà để đoán gia đình, làng xóm làm ăn thế nào trong năm đó. Tuy nhiên, hiện nay số người cao tuổi có thể đoán xem được giò gà ở Trà Quế còn hạn chế.

3.4. Các sản phẩm vật chất, tinh thần được tạo ra trong quá trình thực hành di sản văn hoá phi vật thể và không gian văn hoá liên quan:

Trong những năm gần đây, khi du lịch ở Hội An bắt đầu phát triển, nghề trồng rau Trà Quế đã trở thành thương hiệu nổi tiếng phục vụ bà con, du khách gần xa về tham quan sản phẩm, quy trình, đặc điểm của nghề trồng rau và những nét văn hoá của làng nghề. Từ đó, những giá trị văn hoá phi vật thể dần dần được phát huy và lễ hội Cầu Bông được tổ chức quy mô hơn, mang tính cộng đồng cao. Ngoài phần lễ truyền thống tổ chức tại vườn rau còn có phần hội hết sức đông vui, náo nhiệt như thi vớt rong, làm đất, gieo trồng đến việc thi ẩm thực qua chế biến món tôm hũ, một món ăn đặc sản của xứ đất này được làm từ tôm, hành, rau húng. Phần hội ở đây không phải khoe sắc khoe tài của những diễn viên chuyên nghiệp mà nó mang tính cộng đồng từ những chàng trai, cô gái vũng tay cuốc, dẻo tay trồng của làng rau. Trong những năm gần đây, có tổ chức hội thi trồng rau (trồng é, trồng cải,...) cho

người dân địa phương và có cả sự tham gia của du khách, kể cả du khách nước ngoài. Chính vì vậy đã làm lễ hội sống động, hấp dẫn hơn và thu hút được nhiều người tham gia.

Bên cạnh lễ cúng Cầu Bông, hàng năm ở thôn Trà Quế còn duy trì hoạt động dựng cây nêu ngày Tết. Trong những ngày trước Tết bận rộn nhưng người dân nơi đây cũng lo dựng cây nêu tại khoảng đất trước sân làng rau Trà Quế, đến ngày mùng 7, sau khi kết thúc lễ cúng Cầu Bông là lễ hạ nêu, báo hiệu cho một sự khởi đầu mới, chuẩn bị để bước vào vụ mùa mới đầy hứa hẹn.

3.5. Hiện trạng của lễ hội:

Theo thống kê của UBND xã Cẩm Hà cung cấp, năm 2013, ở thôn Trà Quế có 264 hộ dân cư, trong đó 196 hộ sống chủ yếu bằng nghề nông nghiệp (chiếm 74,2%). So với năm 2003, ở thôn Trà Quế có 239 hộ dân cư, trong đó có 229 hộ sinh sống bằng nông nghiệp, chủ yếu là nghề trồng rau (chiếm 95,8%). Như vậy, số hộ làm nông nghiệp giảm đi 22% so với cách đây 10 năm. Mặc dù số hộ làm nông nghiệp đã có sự suy giảm so với trước, tuy nhiên, những hoạt động văn hoá văn nghệ dân gian liên quan đến nghề nông, gắn liền với đời sống tinh thần của người dân nơi đây vẫn được duy trì và phát huy tốt, đó là định kỳ hàng năm lễ cúng Cầu Bông được tổ chức quy mô, bài bản tại làng rau Trà Quế và trở thành một trong những lễ cúng nằm trong danh mục lễ hội của Thành phố. Vì thế, trong những năm gần đây lễ cúng Cầu Bông ở Trà Quế đã được nhiều báo, đài đến quay phim, đưa tin và đặc biệt lễ hội này đã trở thành một sản phẩm du lịch thu hút đông đảo khách tham quan.

4. Loại hình:

Lễ hội truyền thống.

5. Giá trị của di sản văn hóa phi vật thể với đời sống cộng đồng:

5.1. Giá trị lịch sử - văn hoá:

- Sự tồn tại của lễ hội Cầu Bông trong đời sống dân cư làng rau Trà Quế mà cụ thể là những nghi thức cúng tế trong lễ hội này góp phần minh chứng cho bề dày lịch sử của vùng đất, của một nghề truyền thống có từ lâu đời ở Hội An, đồng thời góp phần đề cao giá trị văn hóa của địa phương.

- Những nghi thức, hoạt động diễn ra trong lễ cúng góp phần làm phong phú đời sống tinh thần của người dân, tạo sự gắn kết trong cộng đồng, kể cả người địa phương và du khách phương xa.

5.2. Giá trị về kinh tế:

Với sự tồn tại và phát triển song song của làng rau Trà Quế cùng việc duy trì các nghi thức cúng tế, những tục lệ truyền thống trong lễ cúng Cầu Bông đã góp phần tạo nên một sản phẩm du lịch hấp dẫn, thu hút du khách đến tham

quan, thương lã, từ đó tạo nên nguồn thu cho cộng đồng dân địa phương. Đồng thời, qua đó làm cho thương hiệu rau Trà Quế vang xa hơn.

5.3. Giá trị khác:

Việc bảo tồn và phát huy tốt lễ hội này là một trong những cơ sở để bảo tồn bền vững di sản văn hóa phi vật thể của Hội An.

6. Trạng thái bảo tồn:

Lễ cúng Cầu Bông là lễ hội được tổ chức bởi cộng đồng cư dân thôn Trà Quế - xã Cẩm Hà. Hàng năm, được sự hỗ trợ của UBND xã Cẩm Hà, Ban Quản lý Làng rau, kết hợp với Ban Dân chính thôn Trà Quế, cùng với bà con trồng rau ở Trà Quế đứng ra tổ chức lễ cúng theo đúng lệ và bài bản. Đây là một trong những lễ hội được cộng đồng cư dân bảo tồn và phát huy tốt, đã được đưa vào danh mục lễ hội tổ chức định kỳ hàng năm của Thành phố.

7. Phương án bảo vệ, phát huy:

- Cần kiểm kê lập hồ sơ về lễ hội này để đề nghị đưa vào danh mục di sản văn hóa phi vật thể quốc gia.

- Tiếp tục nghiên cứu, tìm hiểu về lịch sử hình thành và phát triển của làng rau Trà Quế để có cơ sở bảo tồn, phát huy tốt hơn lễ hội này.

8. Cơ sở pháp lý để bảo vệ lễ hội:

- Trong những năm gần đây khi mà làng rau Trà Quế đã được đưa vào tuyến tham quan làng nghề truyền thống, tạo cơ sở pháp lý để bảo tồn tốt lễ cúng Cầu Bông.

- Lễ hội này đã được đưa vào danh mục lễ hội được tổ chức thường xuyên theo định kỳ hàng năm của Thành phố.

9. Tài liệu tham khảo:

- Trung tâm QLBT Di tích (2000), *Lễ lệ lễ hội Hội An*, Công ty Cổ phần In và dịch vụ Quảng Nam.

- Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di tích Hội An (2008), “*Nghề truyền thống ở Hội An*” Công ty Cổ phần In và dịch vụ Quảng Nam.

- Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản Văn hóa Hội An (2003), “*Lý lịch di tích nghề rau Trà Quế*”.

- Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản Văn hóa Hội An (2013), “*Phiếu kiểm kê di sản văn hóa phi vật thể nghề trồng rau Trà Quế*”.

Hội An, ngày 11 tháng 3 năm 2014

PHÒNG QUẢN LÝ DI TÍCH

Người lập lý lịch

(*đã ký*)

Trần Thị Lệ Xuân